

*Мельничук Н. О.,**кандидат філологічних наук, асистент**кафедри іноземних мов для природничих факультетів**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича**Симака А. М.,**асистент кафедри іноземних мов для природничих факультетів**Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича*

ПОХІДНІ АД'ЕКТИВНІ ЕМОСЕМІЗМИ В ІНДИВІДУАЛЬНО-АВТОРСЬКІЙ МОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Анотація. Статтю присвячено дослідженню особливостей мовної репрезентації емоційних станів за допомогою прикметників в індивідуально-авторській мовній картині світу. Запропоновано дослідження семантико-прагматичних та словотвірних особливостей прикметникових емотивів та здійснено порівняльний аналіз відповідно до їхнього семантичного наповнення. Оцінні елементи навколишньої дійсності, осмислені мовною свідомістю на основі життєвого та творчого досвіду людини, відтворені в картині світу, є наслідком діяльності цілого ряду поколінь, для яких мова є засобом передавання досвіду світосприйняття. Мова як соціальне явище пронизана суб'єктивністю, носій мови дедалі частіше виступає об'єктом у мовознавчих пошуках, а тому без урахування людських емоцій неможливо досягнути та відтворити мову, провести детальний аналіз мовної системи. Розроблена комплексна методика дослідження передбачила вивчення особливостей ад'єктивних емосемізмів в англійськомовній картині світу за принципом системності. Функціонування емотивних прикметників в англійській мові передбачає безперервність зв'язків об'єктів множини з можливістю опису цих емотивних одиниць в сукупності без поділу цієї лексики на лексику вираження та лексику опису емоцій. У цьому дослідженні проводиться детальне вивчення структурних характеристик похідних ад'єктивних емосемізмів в індивідуально-авторській мовній картині світу та опис основних словотвірних моделей, що беруть активну участь у їхньому утворенні. В роботі також здійснено порівняльний аналіз конститuentів лексико-семантичного поля емотивних прикметників в англійськомовній картині світу загалом та їхня регулярність у межах художніх текстів зокрема, що робить певний внесок у розроблення концепції мовної емотивності з використанням теорії поля, у вивчення лексичної семантики прикметника в цілому та емотивних прикметників зокрема, а також сприяє інтерпретації семантичної та словотвірної специфіки ад'єктивних емосемізмів сучасної англійської мови.

Ключові слова: емоція, емотивний прикметник, конститuent, словотвірна модель, похідна одиниця, дериваційна структура.

Постановка проблеми. Емоції – це особлива, своєрідна форма пізнання та віддзеркалення дійсності, оскільки у них людина виступає одночасно і об'єктом, і суб'єктом сприйняття, тобто емоції пов'язані з потребами людини, що лежать в основі мотивів її діяльності. Емоція як психічне явище закладена у самій суті сприйняття та відображення суб'єктами природи

факторів навколишнього світу, адже саме вони її оцінюють, що викликає відповідну емоцію, яка може бути різною для кожного суб'єкта – як позитивною, так і негативною. У житті людини емоції відіграють надзвичайно важливу роль, супроводжуючи будь-яку її діяльність та виконуючи експресивну, комунікативну, відображальну, когнітивну, регуляторну функції. Багатогранність внутрішньої форми емоцій зумовлює велику кількість теорій і підходів до вивчення їхніх особливостей. Проблема використання емоцій людиною є актуальною у сучасних лінгвістичних і психологічних розвідках, проте додаткового дослідження потребує вивчення особливостей їх функціонування в індивідуально-авторській мовній картині світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми дослідження й опису емоцій є надзвичайно важливими. Якби умови та детермінанти не визначали життя і діяльність людини, психологічно дієвими вони стають тільки у тому випадку, якщо їм вдається проникнути у сферу її емоцій, знайти відображення та закріпитися у ній. Емоції є настільки яскравим відображенням психічної діяльності людини, що існування її поза межами емоційної сфери є просто неможливим. Вони „супроводжують будь-які прояви життєдіяльності особи та відображають у формі переживання значимість явищ і ситуацій, слугуючи одним із головних механізмів внутрішньої регуляції психічної діяльності та поведінки людини” [1, с. 74]. Теоретико-методологічну основу дослідження емотивних прикметників сформували наукові концепції, випрацьовані в межах емотиології А. Вежбицька [2], К. Оутлі [3], В.І. Шаховський [4]), лінгвокультурології (Н.І. Андрейчук [5], В.В. Жаворонок [6]), лексичної семантики (В.В. Левицький [7], Р.Л. Траск [8]). Проте і досі невирішеними залишається низка питань, пов'язаних з необхідністю комплексного аналізу семантичних особливостей функціонування похідних одиниць лексико-семантичного поля емотивних прикметників в індивідуально-авторській мовній картині світу.

Мета статті. Мета цієї розвідки полягає в установленні семантичних і словотвірних особливостей емотивних ад'єктивних одиниць в індивідуально-авторській мовній картині світу. Завдання дослідження: виявити синхронні словотвірні зв'язки у межах похідних емотивних прикметників, що активно функціонують у художніх текстах; визначити найпродуктивніші словотвірні афікси та дослідити їхні основні словотвірні моделі цих ад'єктивних емосемізмів; уточнити роль семантичних чинників у процесі творення англійських емотивних прикметників індиві-

дуально-авторської мовної картини світу. Визначений підхід до завдань розвідки зумовив звернення до тих методів дослідження, що найбільше відповідають визначеним цілям, зокрема дефініційного, компонентного, словотвірного та кількісного аналізу, завдяки яким були з'ясовані основні характеристики англійських ад'єктивних емосемізмів в індивідуально-авторській мовній картині світу, виявлено емотивний компонент значення в їхніх словникових тлумаченнях, визначено мотивувальні основи та досліджено основні словотвірні моделі.

Виклад основного матеріалу. Емотивність маніфесту емоційний стан мовця та безпосередньо співвідноситься з категоріями експресивності та оцінності, які є невід'ємними складовими частинами семантики слова, часто поєднуючись у різних комбінаціях у межах її структури: експресивність полягає у підсиленні виразності повідомлення мовця та цілеспрямованому впливі на адресата, оцінність відображає суб'єктивне ставлення людини до певного об'єкта, а емотивність, яка обов'язково містить оцінку у своїй структурі, відповідає за вираження почуттів носія мови, що виникають на основі впливу на нього навколишнього середовища.

У реалізації конкретного авторського задуму, розкритті емоційних станів героїв художніх текстів і передачі уявлення про їхній внутрішній світ провідна роль належить емотивним лексичним засобам, зокрема, таким, як ад'єктивні емосемізи, у тому числі і похідні прикметники, завдяки яким автор передає найтонші душевні переживання своїх персонажів: *"His well-shaped mouth was usually twisted into a mocking grin or pursed in a menacing expression of toughness. He was a master of the art of grimacing and in every way treated his face as a mask, alarming, amusing, or seductive"* [9, с. 47]. У наступному прикладі за допомогою таких похідних ад'єктивних емосемізмів як *foolish* та *meddlesome* Айріс Мердок показує негативне ставлення головного героя до свого колишнього почуття: *"But should I go, he said, 'or am I just being foolish – romantic, meddlesome, or worse? Why open an old wound? Only pain and chaos would follow if I went to see her'"* [10, с. 51].

Дуже часто вживання емотивної лексики у художньому тексті є просто необхідним, адже воно допомагає авторові у створенні особливих рис образу, підкреслює емоційну манеру поведінки персонажа, доповнює його психологічну характеристику. У такому випадку явище мовної емотивності автор створює зі стилістичною метою, а ад'єктивні емосемізи письменника цілеспрямовано вживає для реалізації авторського наміру вплинути на почуття читача створенням особливих ефектів та вражень, зокрема для передачі сарказму у наступному контексті: *"His handsome self-conscious much-wrinkled face wore a dog-like look of nervous guilty imminent delight. If patted he would jump, bark"* [11, с. 340].

У структурі художнього тексту похідна емотивна лексика створює свою підсистему, яка взаємодіє із загальною системою тексту, створюючи нерозривну єдність у межах індивідуально-авторської картини світу письменника. Кількісний аналіз ад'єктивних емосемізмів, виявлених методом суцільного вибирання із художніх текстів Айріс Мердок, показав, що за своєю словотвірною структурою похідні емотивні прикметники кількісно переважають непохідні, адже від загальної кількості 1 390 ад'єктивних одиниць останні нараховують 400 прикметників, тобто 28,8%, тоді як на іншу групу припадає 990 ад'єктивів, тобто 71,2%.

При дослідженні особливостей функціонування похідних ад'єктивних лексичних одиниць емотивної семантики в авторських художніх текстах спостерігаємо, що особливе навантаження має взаємодія їхніх семантичних і структурних характеристик. Саме тому поділ похідних і непохідних емотивних прикметників на основні ЛСГ, що належать до досліджуваного поля, безпосередньо відображає їхній вияв за параметром семантично вагоміших структурних елементів у творенні індивідуально-авторської картини світу письменника. Щодо оцінної семантики похідних емотивних прикметників, які виражають та описують емоції людини у художніх текстах Айріс Мердок, то вони характеризуються наявністю позитивної, негативної та амбівалентної оцінки в їхній семантичній структурі, причому, як і при аналізі цих утворень у межах ЛСП емотивних прикметників англійської мови, значно переважають ад'єктиви негативної оцінки, адже їхня кількість складає 630 одиниць (63,6%), тоді як прикметники позитивної та амбівалентної оцінки нараховують відповідно по 345 (34,8%) та 15 (1,6%) ад'єктивних емосемізмів. Авторка використовує ад'єктиви з негативною оцінною семантикою з метою відображення у своїх творах "похмурих" сторін людського буття, а саме людських страждань та життєвої боротьби. Таким чином, оцінна семантика похідних ад'єктивних емосемізмів, що активно функціонують у межах сучасних англійських художніх текстів, відповідає семантиці ЛСП емотивних прикметників як фрагменту загальної англійськомовної картини світу.

Структурні особливості похідних ад'єктивних одиниць ЛСП емотивних прикметників в англійській мові загалом і у межах художніх текстів зокрема демонструють семантичну схожість, зумовлену системністю мови та її окремими невід'ємними частин, адже ад'єктивні емосемізи у структурі художнього тексту створюють свою підсистему, яка взаємодіє із загальною мовною системою, внаслідок чого створюється нерозривна єдність частини та цілого.

Для утворення похідних ад'єктивних емосемізмів, що функціонують у художніх текстах Айріс Мердок, характерний суфіксальний, префіксальний, префіксально-суфіксальний способи словотвору та спосіб словоскладання. Авторкою активно використовуються емотивні прикметники з такими суфіксальними морфемами як **-ed** (171 одиниць), **-ing** (156 одиниць), **-y** (95 одиниць), **-ous** (44 одиниці), **-ful** (41 одиниця), **-able** (39 одиниць), **-ic** (30 одиниць), **-ive** (27 одиниць), **-less** (25 одиниць), **-ious** (22 одиниці), **-al** (20 одиниць), **-ish** (18 одиниць), **-ly** (16 одиниць), **-ate** (9 одиниць), **-ant** (5 одиниць), **-ible** (4 одиниці), **-some** (4 одиниці), **-est** (2 одиниці), **-like** (1 одиниця), **-ory** (1 одиниця), **-ie** (1 одиниця).

Щодо префіксальних морфем, то для префіксальних та префіксально-суфіксальних емотивних прикметників характерні такі словотвірні форманти як **Un-** (56 одиниць), **Dis-** (16 одиниць), **In-** (14 одиниць), **Im-** (4 одиниці), **Out-** (4 одиниці), **En-** (3 одиниці), **A-** (2 одиниці), **Be-** (2 одиниці), **Re-** (2 одиниці), **Ab-** (1 одиниця), **De-** (1 одиниця), **Ir-** (1 одиниця), **Extra-** (1 одиниця), **Over-** (1 одиниця), **Re-** (1 одиниця). Таким чином, найпродуктивнішими афіксальними морфемами ЛСП емотивних прикметників, що функціонують у сучасних англійських художніх текстах, виявилися **-ed**, **-ing**, **-y** та **Un-**. Отже, афіксальні морфемні ад'єктивних емосемізмів у художніх текстах характеризуються високою продуктивністю та різноманітністю.

У свою чергу, найпродуктивнішими словотвірними моделями, характерними для цих формантів є такі: $V + -ed = A$ (annoyed, battered, depressed) – 94 одиниці, $V + -ing = A$ (devastating, encouraging, flattering) – 75 одиниць, $Un- + A = A$ (unhappy, uneasy, unkind) – 34 одиниці, $A + N + -ed = A$ (ill-tempered, open-mouthed, tender-hearted) – 11 одиниць, $Un- + V + -ing = A$ (unforgiving, uninviting, unsmiling) – 9 одиниць.

Варто зазначити, що похідні емотивні елементи настільки органічно вплітаються у мовну канву художнього тексту, що активно вступають у взаємодію з його словесним оточенням: “*Startled, amused and thrilled by my idiotic declaration, you have felt impelled to make a counter-statement which is totally muddled and unclear and which you will certainly regret tomorrow*” [12, с. 114]. У наведеному уривку похідні емотивні прикметники *startled, amused, muddled* та *thrilled* мають прагматичне навантаження не тільки внаслідок емотивного значення в їхній структурі, але й завдяки певному ритму, який створюється повторенням однієї і тієї ж суфіксальної морфеми *-ed*. Авторка вдало користується цим прийомом у своїх художніх текстах задля створення особливого емоційного ефекту, як-от у наступних прикладах, де повторюються похідні ад’єктивні емосемізи із суфіксами *-y, -ful* та *-ing*: “*Oh, he was slippery, slippery, touchy, proud. I must hold him, I must be tactful, careful, gentle, firm, I must understand how. Everything, everything, I felt, now depended on Titus, he was the centre of the world, he was the key. I was filled with painful and joyful emotions and the absolute need to conceal them*” [11, с. 176]; “*There was something monstrous, provocative almost, in the invisible and impregnable closeness to him of so many women. The taboo quality of the enclosure could no longer be taken for granted – he found it now irritating, tantalizing, exciting*” [9, с. 80].

Письменник, який відображає у художньому мовленні своє особисте світосприйняття, дуже часто створює свої, індивідуально-авторські структури, тобто новий мовленнєвий матеріал, який через деякий час може стати загальноживаним, прийнятним носіями мови. У такому випадку авторські нововведення можуть стати новим мовним матеріалом, а відтак уживатися будь-яким мовцем. Прикладом таких нововведень у художніх текстах Айріс Мердок можуть слугувати складнопохідні емотивні прикметники, що утворені шляхом додавання авторкою різних іменників до простого ад’єктивного емосемізму *mad*: “*Rosina is equally enthusiastic and is rumoured to have become politically conscious and power-mad.*” [11, с. 361]; “*A master at the school was Shakespeare-mad.*” [11, с. 28]; “*I wonder what I would have done with my life if I had not been theatre-mad?*” [11, с. 17].

Іншим прикладом підсилення впливової емоційної сили простого емотивного прикметника *ridden* є його вживання письменницею у комбінації з субстантивними лексемами, причому при такому поєднанні складна емотивна одиниця, зазвичай, отримує глибшу ступінь характерної негативної оцінної семантики, передаючи емоції страху, відчаю, безвиході та неминучості: “*Was he now wandering in a dark monster-ridden bardo, encountering simulacra of people he had once known and being frightened by demons?*” [11, с. 355]; “*Upon the demon-ridden pilgrimage of human life, what next I wonder?*” [11, с. 373]; “*In this mood of rather doom-ridden spiritual lassitude I noticed with only a little surprise and interest the figure upon the other side of the road of a young man who was behaving rather*

oddly” [12, с. 21]; “*This knowledge too may I never deny, and may I never forget how in the humble hard time-ridden reality of my life I loved you.*” [12, с. 166]. Цікавим є те, що задля втілення конкретної художньої ідеї, зокрема неприємного враження від певної людини, авторка використовує безпосередньо її ім’я у поєднанні з ад’єктивом *ridden*, створюючи при цьому абсолютне авторське нововведення – складний ад’єктивний емосемізм, притаманний суто її індивідуально-авторській картині світу: “*After the slightly damp, slightly sinister, and more than slightly Randall-ridden atmosphere of Grayhallock, Seton Blaise seemed a haven of innocence and warmth*” [10, с. 19].

Іншим цікавим прикладом майстерності письменниці є поєднання елементів цілої фрази або вислову задля створення ад’єктивного емосемізму, необхідного для реалізації ідейного задуму в емоційному контексті, наприклад, такі складні ад’єктиви, як *to-be-looked-after* та *till-death-do-us-part* відтворюють авторську тонку іронію та глибокий психологізм: “*And still half amused at finding herself so elevated Mildred turned her gaze again to the worried preoccupied infinitely to-be-looked-after bald-headed Hugh. Slow old Hugh, she thought, and her heart dissolved in tenderness. Mine*” [10, с. 48]; “*As I told you before, I’m a damned attractive clever rich widow. A lot of people are after me. So what about it, Brad? That little old till-death-do-us-part bit did mean something, you know. I’ll ring again tomorrow*” [12, с. 150].

Крім того, особливого значення в ідіостилі Айріс Мердок набуває суфіксальна морфема пейоративної оцінки *-ish*, яка додає емотивному прикметнику високого ступеня інтенсивності ознаки та експресії: “*If you’re brave enough to take me. Not otherwise. Otherwise I’m very well off as I am, thank you. She spoke with a little-girlish satisfaction*” [10, с. 59]; “*When I last saw him he still wore a fresh unselfconscious air of childish conceit*” [11, с. 67]; “*Too often of course our reverses are clouded and embittered by jealousy, remorse, hatred, the mean and servile <‘if onlys’> of a peevish spirit*” [12, с. 148]; “*She couldn’t do a thing. Well, I do exaggerate. There were good times or goodish times, only the bad ones were so-crucial*” [11, с. 179]; “*McGrath’s pinkish-white face had a damp babyish look, his pale blue eyes were amiable and round, his sugar-pink mouth had snaked out into an ingratiating smile. Ducane saw him with loathing*” [13, с. 90].

Таким чином, ЛСП емотивних прикметників та похідні елементи в його межах активно функціонують в індивідуально-авторській картині світу Айріс Мердок загалом і при організації конкретних текстових фрагментів зокрема. Основна їхня функція полягає у вираженні безпосередніх оцінок, почуттів і поглядів автора, у створенні особливих індивідуально-авторських чуттєвих образів за допомогою давно існуючих у мові і нових емотивних одиниць, а також у передачі ідейного змісту й емоційного посилення виразності словесних засобів за допомогою використання ад’єктивних емосемізмів з певними афіксальними морфемами.

Висновки та перспективи подальших пошуків. У художніх текстах ад’єктивні емосемізи є важливим компонентом самобутньої мовної картини письменника, який характеризується особливістю семантичної і структурної організації, есплікуючись та безпосередньо актуалізуючи у ній свою емотивну семантику. Вивчення специфіки англійських ад’єктивних емосемізмів через дослідження художнього мовлення Айріс Мердок показало, що семантична та структурна організація ЛСП емотивних прикметників в індивідуальній мовній картині

світу авторки збігається із загальномовною в аспекті переважання кількості одиниць негативної оцінної семантики та дещо відрізняється за структурно-семантичним наповненням, найвагомим елементом якого у художніх текстах письменниці постає ЛСГ із емосемою “Joy”, тоді як у межах загальномовної картини світу вона кількісно поступається ЛСГ із емосемою “Sadness”. Художні тексти авторки характеризуються специфікою, яку виявлено в особливостях уживання певних лексем і в безпосередньому структурно-семантичному наповненні поля. Результати дослідження увиразнюють ключовий статус емотивних ад’єктивних лексем в індивідуально-авторській мовній картині світу А. Мердок.

Таким чином, структурні особливості похідних ад’єктивних одиниць ЛСП емотивних прикметників в англійській мові загалом і у межах художніх текстів зокрема демонструють семантичну схожість, зумовлену системністю, адже ад’єктивні емосемізи у структурі художнього тексту створюють свою підсистему, яка взаємодіє із загальною мовною системою, завдяки чому створюється нерозривна єдність частини та цілого. Дослідження показало, що оцінна семантика англійських похідних емотивних прикметників зумовлена, у більшості випадків, присутністю позитивної чи негативної оцінки у твірних основах, за винятком деяких суфіксів, що надають слову певного додаткового забарвлення. Перспективи подальших пошуків з обраної тематики можуть бути зосереджені на дослідженні змістових особливостей англійських ад’єктивних емосемізмів, зокрема їх гендерному аспекті.

Література:

1. Леонтьев А.Н. Лекции по общей психологии. М.: Смысл, 2000. 316 с.
2. Wierzbicka A. The semantics of emotion: Fear and its relatives in English Australian Journal of Linguistics (Special issue on the semantics of emotions). Canberra: Routledge, 1990. PP. 359–375.
3. Oatley K. Best Laid Schemes: The Psychology of Emotions. Cambridge: University Press, 1992. 544 p.
4. Шаховский В.И. Категоризация эмоций в лексико-семантической системе языка. М.: ЛКИ, 2012. 208 с.
5. Андрейчук Н.І. Семіотика лінгвокультурного простору Англії кінця XV – початку XVII століття: монографія. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2011. 280 с.
6. Жайворонок В.В. Українська етнолінгвістика. Нариси: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. К.: Довіра, 2007. 262 с.
7. Левицкий В.В. Семасиология. Винница: Нова книга, 2006. 508 с.
8. Trask R.L. Key Concepts in Language and Linguistics. Routledge, 1999. 256 p.
9. Murdoch I. The bell. URL: <http://www.twirpx.com/file/1105719/>
10. Murdoch I. An unofficial. URL: <http://www.twirpx.com/file/1105583/>
11. Murdoch I. The sea, the sea. URL: <http://www.twirpx.com/file/1105843/>
12. Murdoch I. The black prince. URL: <http://www.twirpx.com/file/1105608/>
13. Murdoch I. The nice and the good. URL: <http://www.twirpx.com/file/1105741/>

Melnychuk N., Symaka A. Derivated adjectival emosemisms in the individual author’s lingual worldview

Summary. The article is devoted to the study of the peculiarities of linguistic representation of emotional states with the help of adjectives in the individual author’s lingual worldview. A study of the semantically-pragmatic and word-formation features of adjectival emotive units is proposed and a comparative analysis according to their semantic content is carried out. The evaluative elements of the surrounding reality that are comprehended by linguistic consciousness on the basis of human life and creative experience are reproduced in the view of the world, becoming the result of the activities of a number of generations for whom language is a means of transmitting the experience of world perception. Language as a social phenomenon is imbued with subjectivity, the native speaker increasingly acts as an object in a linguistic research, and, therefore, without taking into account human emotions, it is impossible to understand and reproduce the language, to conduct a detailed analysis of the language system. The developed complex research methodology provided for the study of the features of adjectival emotive units in the English language worldview according to the principle of consistency. The functioning of emotive adjectives in English assumes the continuity of the relationships of plural objects with the possibility of describing these emotive units as a whole without dividing these words into the vocabulary of expression and the vocabulary of describing emotions. In this paper, a detailed study of the structural characteristics of the derived adjectival emotive units in the individual author’s lingual worldview and a description of the main derivational models that take an active part in their formation is carried out. Besides, a comparative analysis of the constituents of the lexico-semantic field of emotive adjectives in the English lingual worldview in general and their regularity within the artistic texts in particular was made. It gives a certain contribution to the development of the concept of language emotiveness using a field theory, to the study of lexical semantics of the adjectives in general and emotive adjectives in particular and also to the interpretation of the semantic and word-formation specificity of the adjectival emosemisms in modern English.

Key words: emotion, emotive adjective, constituent, word-formation model, derivational unit, derivational structure.